

Rumeli

RUMELİ İSLÂM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

مجلة روم اهل للبحوث الإسلامية | Rumeli Journal of Islamic Studies

ISSN :2564 -7903 Yıl/Year :3 - Sonbahar /Spring 2020 - Sayı / Issue :6

TRAKYA
ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ
İLAHİYAT FAKÜLTELERİ

RUMELİ

İslâm Araştırmaları Dergisi

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية / Journal of Islamic Studies

Yıl / Year: 3 – Sonbahar / Spring 2020 – Sayı / Issue: 6

ISSN: 2564-7903

Dergimizin Tarandığı Veritabanı ve İndeksler:

Kitap Değerlendirmesi / Book Review

İSLAM HUKUKUNDA KARAR ÇEŞİTLERİ ÇOĞULCULUK

Yazar: Süleyman Akdemir, (İstanbul: Akoğul Basım Yayın Dağıtım, 2019), 100 sayfa.

Hasan Özket*

Geliş Tarihi: 15 Eylül 2020

Kabul Tarihi: 2 Ekim 2020

“Karar” terimi günlük hayatta, resmî yazışmalarda, siyasî, hukukî, ve ticarî antlaşmalarda ve buna benzer bir çok alanda sıkça karşılaşılan bir kavramdır.

İslam Fıkhı ve İslam Hukuku alanında tarihi bilgi veren kapsamlı çalışmaların yapıldığını vurgulayan yazar, bu araştırmaların güncel hayatta kullanılacak şekilde anlatılmadığı ana tezini öne sürmektedir. Bu çalışmada anılan eksikliğin karar konusunda giderilmesini hedeflediğini belirten yazar, genelde hukuk, özelde İslam hukuku literatüründe diğerleriyle ortak, ayrışan ve özel kavramların siyasî ve sosyal yapıda sorunların çözümüne katkı sağlamış olduğunu iddia eder ve kooperatif içinde gerçekleştirdikleri ar-ge çalışmalarına dayanarak önerilerde bulunur. Kitap içeriğinin pratiğe dayandığını vurgulayan yazar, çoğunlukçu düzenin ürettiği sorunların çoğulcu hukuk düzeninde bulunmadığını iddia eder. Ancak çoğulcu hukuk anlayışını ortaya çıkaran tümevarım ve tümdengelim yöntemlerine dayanan fikhî mezhepler olmasına karşılık onlardan alıntı veya örneklere rastlanmaz. Birincil kaynaklara yer verilmeyen çalışma, tali kaynaklar sayılabilecek çağdaş bilimsel kitap ve makalelerdeki yorumlar etrafında karar ve çeşitlerini genel olarak tutarlı, açık ve özgün bir biçimde inceleyerek kavramları doğru ve yerinde güncelleştirmeler yapar.

Akademisyen ve genel okuyucu arası bir hedef kitesine, fıkıhta mevcut bilgilerin güncel karşılıklarının varlığına dikkat çekerek hitap eden yazar, onların uygulama yapmalarını önemle önerir.

Karar çeşitleri konusunda yapılan tasnifler ile alanına başlangıç seviyesinde katkı sunduğu gözlemlenen bu eser, anlaşılır seviyede dil ve üsluba sahip olmasına karşın konuların kitabın hedefi doğrultusunda yeterince örneklerle işlenmiş olduğu söylenemez. Hatta oluşumu ve sonuçları açısından İslam öncesi ve sonrası karar ve çeşitlerinin izinin sürüldüğü anlaşılan eser ciddi manada geliştirilmeye ihtiyaç duymaktadır.

Yazar detaylı bir önsöz yazdıktan sonra giriş kısmında kitabın konusunu, kapsamını, takip ettiği yöntem ve amaçları belirlemiştir. Devamında geniş bir biçimde canlı, insan ve toplum benzerliğini anlatarak “Karar Şekilleri” başlığı altında ana, kişisel, maşeri/toplumsal, içinde maşeri özellik olan kişisel ve içinde kişisel özellik olan maşeri kararlar alt başlıkları ile beş çeşit karar şekline yer verir.

Kişisel/bireysel, Maşeri/kolektif, İçinde maşeri özellikler bulunan bireysel, İçinde bireysel özellikler bulunan maşeri, Yetkili uzman ve Adına kararlar “Ana Kararlar” başlık

* Dr. Öğr. Üyesi. Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. hozket@gmail.com. Orcid ID: 0000-0002-6193-4363.

İntihal: Bu makale “iThenticate” intihal tarama programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Atıf / Citation: Özket, Hasan. “İslam Hukukunda Karar Çeşitleri Çoğulculuk”. *Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi* / 6 (Ekim 2020): 175-177.

altında yer alırken, nezir, vaad, öneri/icap ve kabul ise “Kişisel Kararlar” adı altında incelenmiştir. Dil, teknik, sanat ve örf/hukuk “Maşeri kararlar” olarak belirtilmiştir. Katılma/akile, Ayrılma/itizal, Seçme/ittiba/biat, Hicret/çıkma/göç etme alt başlıkları “İçinde maşeri özellik olan kişisel kararlar” başlığında işlenmiş, “İçinde kişisel özellik olan maşeri kararlar” başlığı ise İctihat, İcma, İstişare ve İttifak olmak üzere dört ayrı alt başlıkta değerlendirilmiştir. “İctihat” başlığı altında ise Ümmi, sail, Amil, Ehli zikir, Fakih ve Rasih başlıkları ile biri “İlmi ehliyet”, diğer üçü de Usulü ortaya koyma, delilleri belirleme ve uyma şartı, Çelişki olmama şartı ve İcmalara aykırı olmama şartı başlıkları ile yer almaktadır. “İcma” başlığı altındaki kararlar ise şu beş alt başlıkla açıklanmaktadır. Uluslararası, Ulusal/kavmi, İl, Nahiye (cuma birimi icmaları), Aşiret/ocak birimi icmaları. “Yetkili uzman kararları” başlığında evsat/orta değer, Tertip/sıralama, Hesaplama şeklindeki kararlar başlıkları açılmıştır. Veli/vasi, Vekil, Ortak vekil (Başkan), Hakem kararları da “Adına kararlar” başlığında anlatılmıştır. Bu başlıklara işaret eden ve yakın anlam içeren ayet metin ve mealleri ile desteklenerek sunulmuş ve açıklanmıştır. Konu ile ilgili birincil fıkıh kaynaklarından istifade edilmediği görülmektedir.

Karar alma biçim ve derecelerinin son peygamber Hz. Muhammet ile olgunluğa ulaştığını belirten yazar, “ilk tohumlarının homo sapiens sapiens Hz. Âdem’in “eşyaya isim verme” ile başladığını belirterek bu araştırmada ‘karar teriminin tarihçesi’ni yazmayı amaçladığını ifade etmesine karşın (s. 5) birçok yönleriyle ancak bir dokunuş olduğu görülmektedir.

İnsanoğlunun geçirdiği toplayıcılık, avcılık, çobanlık ve çiftçilik dönemi kararlarının farklı seyretmiş ve günümüzde gelişmiş olduğunu belirten yazar, kişilerin kararları ile topluma ait kararlar birbirini izlediğini, bazen toplum lehine kişi aleyhine bazen de kişi lehine toplum aleyhine gelişmelere sahne olarak denge sağlandığını belirtir.

Yazar (s. 31-32) genel olarak işlediği kararların gereği olan çoğulculuk sistemi üzerinden çoğunluk sistemini tenkit etmektedir. Gerçekte batı anlayışında a) çoğunluk, b) seçilmişlerin, c) başkan ve d) hâkim kararları bulunduğunu ve demokratik kararlar sayıldığını ifade eden yazar, bu kararların ancak çoğulcu sistemde demokratik kararlar olabileceğini iddia etmektedir. Bu nedenle de çoğunluğun yerine çoğulculuğu önerdiğini vurgular. Herkesin istediği ekolü/mezhebi seçeceğini vurgular. Bu nedenle de çoğunluğun yerine çoğulculuğu önerdiğini ve bunun da herkesin istediği ekolü/mezhebi seçerek gerçekleşeceğini vurgular. Böylece toplumda seçkinlerin yerini bilim insanlarının alacağını belirtir. Yazar, her kişinin bilim insanı olma hakkına sahip olduğunu vurgularken, başkan kararları yerine ortak hakem kararlarının esas alındığını kaydeder. Hatta hâkimlerin kararları yerine seçilmiş hakemlerin kararlarının geçerli olacağını belirtir. Buna bağlı olarak merkezi yönetimin yerini yerinden yönetimin alacağını ifade eden yazar, merkezi yönetimin yerinden yönetime tabi olduğunu, yetkileri yerel yönetimlerin kullandığını saptar. İddia ettiği sistemde merkez, yerel yönetimin verdiği görevleri yapacağını belirtir ve yetki-görev belirlemeli yönetsel aygıtın ortaya çıkacağını savunur.

Kayyum görevi üstlenen merkezî yerler ile taşra nahiyeleri arasında eşit tüzel kişiliğin olduğunu belirten yazar, merkezlerin hadim veya hâkim olmadığını vurgular. Bu bağlamda Hicret teriminin kişi-topluluk irtibatları bakımından değerlendirildiği siyasî yapılanmanın görev-yetki basamakları şu şekilde sıralanır. Kişilerin, her zaman değiştirebildikleri bu merkezlere doğrudan katılmış olduklarını vurgular. Kendi nahiyesine ayrı, il merkez nahiyesine ve devlet merkez nahiyesine ayrı katılmış olmaları nedeniyle hicreti barışçıl yaşamın bir unsuru olarak kurumsal duruma büründürmektedir. Devamında yer alan

bilgilerde buna girme ve çıkma dendiğini, böylece vatandaşlarının girişlerini ve çıkışlarını engellemeyen devletlere barışı esas almaları nedeniyle “İslam devleti”, ülkelere ise “Darü’l-İslam” adı verildiğini belirtir. Giriş ve çıkışlara izin verilmeyen veya zorlaştırılarak izne bağlayan yerlere “Darü’l-harp”, çıkışın serbest girişin izne tabi olduğu devletlerin topraklarına da “Darü’t-terk” tanımlarını yapar. Darü’l-İslam dışındaki bu ülkeler ile iş birliği yapılmayacağı, ayrıca onlar saldırmadıkça savaşılmayacağını öne sürer. Yazar, kendi halklarına zulmeden devletlere, güvenliğin sağlanması için o yerde sakin olanlardan (ocak, nahiye/bucak, il ve ülke) birisinin izni ile başka devletlerin girip onları kurtarma yetkileri doğacağını savunur. Böylece vizenin vatandaşlara ait bir özellik olarak ortaya çıkacağını vurgular (s. 53).

Yazar, usûlü’l-fikh’ta içtihatların zannî hüküm olduğunu, icmâların ise kesin hükümler arasında kabul edildiğini aktararak, İslam fıkıh alimlerine göre kesin bilgi bütün akılların doğru kabul ettiği şeylerdedir, belirlemesini yapar. Çünkü aynı konuyu inceleyen farklı kimseler değişik yerlerde farklı delillerle veya farklı usullerle hareket ettikleri halde aynı ortak sonuca varmışlarsa bunlara “icmâ” dendiğini vurgular. Ayrıca bu yöntemin sadece usûl-i fikihta kabul edilmiş olduğunu, diğer alanlarda izleri görülse de sistemleştirilemediğini belirttikten sonra bu yöntemin ilim ve hayatın her alanına teşmili gerektiğini iddia eder. Yazar ayrıca, eski Yunan’da iddia edilen “değişmez-bedihî varsayımlar”ın olmadığı modern çağda anlaşılmışsa da bu varsayımların yerine nelerin konulmasının gerektiğinin ise tartışılmadığını iddia eder. İşte bu noktada icmâ karar şekli bu boşluğu doldurabilir, önerisini vurgulu biçimde ifade eder (s. 59-63).

Araştırmanın SWOT Analiziyle Değerlendirilmesi yapılırken güçlü ve zayıf yönlerin yanında fırsatlar ve tehditler üzerinde de duruluyor.

Tablo-14 (s.81) incelendiğinde 1-Kişi ile toplum arasında denge: “Günümüz şartlarında devlet güçlenmiş ve bütün karar mekanizmalarına hükmeder hale gelmiştir. Kişinin devlet karşısında yeniden güç kazanabilmesi onun toplum içinde kişiliğine ilişkin kararları alması ile mümkündür.” Belirlemesi yaparak, bu “karar çeşitlerinde kişi ile toplum arasında denge sağlanır.” denilmektedir. 2-Farkındalık oluşturma: “Kişinin yeniden etkin hale gelmesi, yerel birimlerin küçültülmesi ve karar birimlerinin etkili bir şekilde kullanılması ile mümkündür. İnsana dayalı düzen oluşturma ve insandan hareket ile yeni bir yaklaşım gerektiği gibi özellikle kararlar konusunda farkındalık oluşturmak önem taşır.” vurgusu yapılmıştır. 3- Kararların şeffaf ve belirli hale gelmesi: “Çoğunluk ile alınan kararlarda çoğunluğa yakın olanların etkisi artar. Böyle bir durumda taraflar arasında kutuplaşma başlar. Buna karşılık önerilen karar şekillerinde karar alış şekilleri tanımlanmakta, şeffaf hale getirilmektedir.” 4- İkili sisteme dayanması: “Kâinata her şey çift yaratılmıştır. Canlı ve cansız âlemde geçerli olan bu ilke canlıya analog olan toplum için de geçerlidir. Karar şekilleri kişisel ve maşeri olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmeye başlanmış, arkasından ikil çiftler ile geliştirilmiştir.”

Fırsatlar değerlendirmesinde ise (s. 85) kişi - toplum dengesi, küçük birimlerin önemi, belirsizliklerin ortadan kalkması, pilot uygulamalar gibi önemli bileşenlere işaret edilir.

Yazar bu eserde, önsözünde belirttiği modern dünyanın birbirlerini etkileyen temel sorunlarının iktisadî yapıda faiz ve siyasî yapıda ise çoğunluk kararlar olduğu iddiasına çözüm olarak karar mekanizmalarında ve yönetimde birey ve toplum arasında çoğulculuğa dayalı dengeyi esas alan usullerin getirilmesi ile mümkün olacağını ileri sürer (s. 90).